

UDK 327.39(4-672EU:497)

Primljeno: 29. 07. 2020.

Pregledni rad

Review paper

Anes Makul

EFEKTI RASTA DESNOG EUROSKEPTICIZMA NA POLITIKU PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE NA ZAPADNI BALKAN

Rad analizira efekte povećanog broja desnih euroskeptika na politiku proširenja EU na Zapadni Balkan. Cilj je, s jedne strane, ukazati na porast desnih euroskeptičnih stranaka kroz jače prisustvo u zakonodavnim i u nekim izvršnim tijelima, a s druge strane, njihov utjecaj na politiku proširenja EU na Zapadni Balkan. Glavni argument u radu je da desne euroskeptične stranke smanjuju polje djelovanja tradicionalnih političkih stranaka u pitanjima EU integracija, što također ima utjecaja i na politiku proširenja. Veća podrška desnim euroskeptičnim strankama je samo jedan od faktora koji imaju efekt na politiku proširenja. Dodatni razlog za manju pažnju usmjerenu prema balkanskim državama jeste činjenica da je bio potreban period prilagodbe, kako institucionalne, tako i prilagodbe novih članica jednih na druge. Drugi razlog manje posvećenosti su bile i ekonomske krize s kojima se EU suočavala, a koje su doprinijele rastu desnog euroskepticizma.

Ključne riječi: EU proširenje; euroskepticizam; desni populizam; Zapadni Balkan

UVOD

Nakon kriza s kojima se Evropska Unija (EU) suočavala u protekloj deceniji, jedna od novina na političkoj sceni su populističke euroskeptične desničarske stranke.¹ Iako

¹ U ovom radu koristimo pojam desne populističke euroskeptične stranke. Drugi autori, kao npr. Mudde, koriste pojam radikalne desne stranke, Hirschmann koristi pojam nacionalni populizam, dok Decker koristi desne populističke stranke.

ove stranke nisu novoformirane, krize su doprinijele njihovoj većoj vidljivosti, što je rezultiralo većom zastupljenošću i u nacionalnim i u Evropskom parlamentu. Najveći rast desne euroskeptične stranke ostvarile su 2014. i 2019. godine na izborima za Evropski parlament. Preciznije, u periodu od 2000. do 2016. rast desnih euroskeptičnih stranaka je iznosio 8 posto (Hix 2018: 74).

U nekim zemljama, kao što su Austrija, Finska i Danska, ove stranke participirale su direktno ili indirektno u izvršnoj vlasti, dok je čelnica Nacionalnog fronta² Marine Le Pen u drugom krugu predsjedničkih izbora 2017. godine dobila 34 % glasova, a stranka kojom predsjedava je samo mjesec nakon predsjedničkih povećala broj svojih zastupnika u Donjem domu Parlamenta Francuske na 8 od ukupno 577 članova, što je povećanje od 6 u odnosu na prethodne parlamentarne izbore. Relativno mali broj izabranih zastupnika u Skupštinu ne treba posmatrati kao veliki pad podrške jedan mjesec nakon predsjedničkih izbora, već kao rezultat francuskog izbornog sistema, koji je većinski. U proporcionalnom sistemu bi broj zastupnika Nacionalnog fronta bio veći uzimajući u obzir predizborna ispitivanja javnog mnjenja. Prevedeno u broj mandata, FN bi imao oko 75 u Donjem domu Parlamenta Francuske. Također, kada je u pitanju Nacionalni Front, 2014. godine ta stranka je osvojila najveći broj glasova za Evropski parlament u Francuskoj, dok je u Velikoj Britaniji euroskeptična populistička stranka UKIP također dobila najveću podršku glasača. Alternativa za Njemačku (AfD), relativno mlada stranka, osnovana 2013. godine, osvojila je značajnih 12,4 % glasova tokom njemačkih parlamentarnih izbora 2017. godine.

Lista uspjeha desničarskih euroskeptičnih stranaka je duga, međutim, pobrojati uspjehe svake od njih nije namjera ovog teksta. Cilj je, s jedne strane, ukazati na porast ovih stranaka kroz jače prisustvo u zakonodavnim i u nekim izvršnim tijelima, a s druge strane, na njihov utjecaj na politiku proširenja EU.

Glavni argument u radu je da desne euroskeptične stranke smanjuju polje djelovanja tradicionalnih političkih stranaka u pitanjima EU integracija, što ima neposrednog utjecaja i na politiku proširenja. Naime, analiza stranačkih dokumenata desnih euroskeptičnih stranaka ukazuje na protivljenje povećanju broja zemalja članica EU (Kaniok and Hloušek 2016). Smanjenje polja djelovanja uzrokovano je većom vidljivošću navedenih stranaka, što je jedan od osnovnih elemenata njihovog uspjeha. Vidljivost omogućava da stranke budu prepoznatljive i da lakše komuniciraju s potencijalnim glasačima. Nadalje, desne euroskeptične stranke su postale dio političkog "mainstreama", te na taj način i aktivni sudionici u političkom životu.

² Ova stranka je 2018. godine promijenila ime u *Rassemblement National* (Nacionalno okupljanje)

Ipak, rast podrške desnim strankama i njihov uspjeh na izborima ne treba posmatrati kao jedini uzrok smanjene posvećenosti regiji Zapadnog Balkana. Radi ilustracije, nakon samita Evropskog vijeća o Zapadnom Balkanu 2003. godine u Solunu, prošlo je 15 godina do održavanja novog samita posvećenog ovoj regiji, 2018. godine u Sofiji (European Council 2018), dok je, primjerice, 2003. i 2004. godine bilo sedam samita posvećenih najvećem proširenju Unije 2004. godine, kada je deset zemalja pristupilo Uniji kao punopravne članice (Puntscher Riekmann 2016: 216). Razlog za manju pažnju usmjerenu prema balkanskim državama jeste činjenica da je bio potreban period prilagodbe, kako institucionalne, tako i prilagodbe novih članica jednih na druge. Drugi razlog manje posvećenosti su bile i ekonomske krize koje su, kako je to tadašnji predsjednik Evropske komisije Jose Manuel Barroso naveo, „zasjenile sve ostalo“ (Barroso 2013: 7).³

Ovaj rad se sastoji od četiri dijela. U prvom poglavlju će biti definirani euroskepticizam i desne populističke euroskeptične stranke. Također će biti analizirani uslovi porasta desnih euroskeptičnih stranaka kroz pet faktora koji su razvili Hartleb i Grabow (2013), odnosno obrazac na osnovu kojeg su ove stranke ostvarile veće uspjehe. U drugom dijelu će biti analizirano povećanje broja zastupnika tokom izbora za Evropski parlament 2014. i 2019. godine. Evropski Parlament je jedno od tijela koje glasa za prijem novih članica, te je zbog toga nužno osvrnuti se na i to tijelo. Treće poglavlje će biti posvećeno analizi utjecaja na politike proširenja na nivou Unije s osvrtom na politike pojedinih država članica. S obzirom da je za proširenje potrebna jednoglasna podrška svih zemalja članica, u ovom poglavlju će biti analizirani i faktori koji u pojedinim zemljama utiču na proširenje. Poglavlje će biti nastavljeno kratkim osvrtom na povećan interes EU za politiku proširenja, koji je postao evidentan 2017. i 2018. godine. U četvrtom dijelu će biti analizirane posljedice narušene politike proširenja.

EUROSKEPTICIZAM, POPULIZAM I DESNE STRANKE

Rast populizma nije samo evropski fenomen. Akademska studija o populizmu koju je pokrenuo britanski list Guardian ukazuje na značajan rast populizma u svijetu, posebno u proteklih pet godina, gdje u Evropi i SAD dominira desni, a u Južnoj Americi lijevi (The Guardian 2019). Euroskepticizam i populizam nisu pojave koji se vežu samo za desničarske stranke. Također i ljevičarske stranke u svom su

³ Preveo autor. Originalni tekst glasi: „overcome the economic crisis have overshadowed everythingelse“.

djelovanju često euroskeptične i populističke. Ipak, fokus u ovom radu su desne euroskeptične populističke stranke zbog vrste euroskepticizma koji predstavljaju. Drugim riječima, desne euroskeptične stranke zagovornice su tzv. tvrdog euroskepticizma, a ljevičarske stranke blagog (Mayer 2013: 167).

Szczerbiak and Taggart definiraju tvrdi euroskepticizam kao „principijelno odbijanje projekta evropskih integracija utjelovljenog u EU, drugim riječima, baziranog na ustupanju ili transferu ovlasti supranacionalnoj instituciji kao što je EU”, a kod blagog euroskepticizma “... ne postoji načelno odbijanje evropskih integracija supranacionalnoj instituciji kao što je EU, ali postoji otpor trenutnom ili budućem putu baziranom na dodatnom proširenju kompetencija koje je EU planirala“ (Szczerbiak and Taggart 2017: 13).⁴ Drugim riječima, tvrdi euroskepticizam predstavlja odbijanje Evropske Unije, odnosno ideje Unije i njene institucionalizacije kroz davanje kompetencija tim institucijama čime se dio suvereniteta prenosi na jedno novo tijelo. Desničarske stranke insistiraju na „Evropi nacija“, dakle suverenim zemljama, sa snažnim nacionalnim identitetima uz limitirane utjecaje drugih kultura, odnosno pripadnika osoba s migrantskim porijeklom, ili u nekim slučajevima i potpuno napuštanje Unije. S druge strane, ljevičarske euroskeptične stranke odbijaju neoliberalni karakter Unije, odnosno kapitalizam.

Mudde populizam definira kao „ideologiju koja posmatra društvo kao ultimativno odvojeno u dvije homogene grupe, “čiste ljude” naspram “korumpirane elite” i koja tvrdi da politika treba biti izraz opće volje naroda“ (Mudde 2004: 543)⁵. Premda definicija koju predlaže Mudde nije specifična samo za desne stranke ili za stranke uopće, već generalno za populističke pokrete u koje se mogu svrstati i desne populističke stranke, ta definicija je jedna od najčešće korištenih kada se objašnjava rast desnog populizma. Ova definicija ostavlja širok okvir za objašnjenje načina na koji djeluju desne euroskeptične stranke i kako ostvaruju uspjeh, odnosno kako dijele društvo. Također, Mudde naglašava da se populizam uglavnom veže za radikalnu desnicu (Mudde 2004: 549).

⁴ Preveo autor. Originalne definicije glase: Hard Euroscepticism “as principled opposition to the project of European integration as embodied in the EU, in other words, based on the ceding or transfer of powers to a supranational institution such as the EU” is oft Euroscepticism “as when there was not a principled objection to the European integration project of transferring powers to a supranational body such as the EU, but there was opposition to the EU’s current or future planned trajectory based on the further extension of competencies that the EU was planning to make” (Szczerbiak and Taggart 2017: 13).

⁵ Preveo autor. Originalni tekst: “an ideology that considers society to be ultimately separated into two homogeneous and antagonistic groups, ‘the pure people’ versus ‘the corrupt elite’, and which argues that politics should be an expression of the *volonté générale* (general will) of the people“

Hartleb i Grabow koriste precizniju definiciju desnog populizma. Oni desni populizam shvataju kao „ekskluzivnu i diskriminacijsku mobilizacijsku strategiju koju koriste političari radi eksploatacije ili latentne predrasude protiv stranca ili da prodube razočarenje među dijelom biračkog tijela performansama političkih elita za vlastite interese, odnosno, da dobiju javnu pažnju, glasove i pristup javnim funkcijama za sebe i svoje sljedbenike“ (Grabow and Hartleb 2013: 251).⁶ Dakle, Hartleb i Grabow stavljaju akcent na strategiju desnih populističkih stranaka, koja ima svoje ideološko utemeljenje na osnovu kojeg djeluju. Startin (2015) također naglašava strateško djelovanje desnih populističkih stranaka. To strateško djelovanje se može shvatiti kao prilagođavanje temama koje su u datom trenutku zastupljene u javnosti i pragmatičnost tih stranaka radi ostvarenja određenih ciljeva. Ipak treba napomenuti kako te stranke i dalje ostaju vjerne svom ideološkom okviru. Kao primjer prilagodbe se može navesti Nacionalni front u Francuskoj, koji su tokom ranijih godina podržavali EU integracije, dok je ta stranka u novije vrijeme prepoznata kao jedan od najjačih Euroskeptika (Startin 2015). U Italiji je, također, došlo do promjene fokusa ekstremne desničarske stranke Lega Nord (Sjeverna liga), koja je promijenila svoj fokus sa sjevera zemlje na cijelu državu, te su u skladu s tim promijenili i naziv stranke u Lega (Albertazzi, Giovannini and Seddone 2018). Kada je riječ o prilagođavanju, treba istaći da prilagođavanje uglavnom znači zauzimanje opozicionog stava prema stavovima dominantnih ili vladajućih stranaka. Na taj način se izdvajaju iz "mase" i bivaju prepoznatljiviji. Ovo se može ilustrirati primjerom njemačke stranke AfD, koja u vremenu kada je borba protiv posljedica klimatskih promjena jedna od zastupljenijih tema u javnosti, ta stranka zauzima stav da se klimatske promjene ne dešavaju, što je u suprotnosti s dominantnim javnim politikama i mišljenjima. To je jedan od načina da stranka ostane vidljiva. Ovome doprinose i teorije zavjera, koje su jedan od alata desnih populista za dobijanje podrške, ali i stvaranja pritiska na vladajuće stranke da objasne određene pojave.

Ono što pogoduje uspjehu ovih stranaka su krize. Kada su u pitanju euroskeptične stranke, krize koje su pogodile EU su u velikoj mjeri doprinijele rastu desnog populizma i euroskepticizma (Brack and Startin 2015: 240; Decker 2018: 359). Brack i Startin naglašavaju da je više faktora utjecalo na rast euroskepticizma tokom kriza. Radi se prvenstveno o tome da je javno mnijenje postalo više neprijateljski nastrojeno prema EU, porasla je podrška euroskeptičnim strankama, euroskeptična retorika je

⁶ Preveo autor. Originalni tekst: "as an exclusionary and discriminating mobilisation strategy used by political entrepreneurs to exploit either latent prejudices against strangers or the deep disappointment among parts of the electorate with the performance of the political elite for their own interests, that is, in order to gain public attention, votes, and access to public office for themselves and their followers."

postala raširenija među tradicionalnim pro-evropskim partijama, porastao je broj euroskeptičnih civilnih organizacija, medijsko izvještavanje je postalo više euroskeptično, a saradnja među euroskepticima unutar EU institucija intenzivnija (2015: 240). Ukratko, krize su plodno tlo za rast populizma, jer su povezane sa strahovima, a desne populističke stranke uspješno iskorištavaju strahove i nastoje pojačati njihove efekte kako bi pridobile podršku na izborima.

Grabow i Hartleb koriste pet faktora kojim objašnjavaju uspjeh desnih stranaka. Prvi faktor su socijalni i ekonomski napredak i promjene, kojim objašnjavaju da kad postoji konkurencija na tržištu rada, ili ako postoji samo strah od gubitka radnog mjesta, primjerice od migrantskog radnika, onda su te osobe sklonije glasati za desne populiste (Grabow and Hartleb 2013). Potencijalni glasači u tom slučaju „traže jednostavne poruke“ (Mudde 2007: 223). Te jednostavne poruke se mogu shvatiti kao brzo rješenje, koje u tom slučaju nude populističke stranke. Pojednostavljeno, populisti prikazuju situaciju kao crno – bijelu, te sebe predstavljaju kao one koji su na pravoj strani i zastupaju „obične ljude,“ odnosno stvaraju vlastitu istinu, koja nužno ne mora odgovarati stvarnosti, ali se koristi kako bi se dobila podrška na izborima.

Drugi faktor je da strateško djelovanje kršćansko-demokratskih stranaka prilikom koaliranja sa desnim populističkim strankama omogućuje tim strankama da postanu dio "mainstreama", odnosno da postanu društveno prihvatljivi. Ipak, kako Grabow i Hartleb navode, to je samo djelimična istina, dok je zapravo argument da su desne populističke stranke zaposjele prazninu koja je nastala na desnim i lijevim krajevima političkog spektra, jer su tradicionalne ideološke stranke se približile centru (Grabow and Hartleb 2013), što je tačno, kako primjerice pokazuju studije o uspjehu desnih populista u Austriji (Heinisch and Hauser 2016) i Francuskoj (Mayer 2013). Unutar ovog faktora je imigracija, odnosno zaustavljanje imigracije koje je sastavni dio agendi svih desnih populističkih stranaka. Ukoliko su teme vezane za migracije prisutnije u medijima, veća je vjerovatnoća da će desni populisti to pitanje koristiti za vlastitu promociju (Grabow and Hartleb 2013). Rezultati nekih studija o izborima za Evropski Parlament 2014. godine sugeriraju da su osobe koje su protiv imigracije birale uglavnom desne populističke stranke, dok su osobe koje podržavaju imigraciju sklonije birati lijeve populističke stranke (Hobolt and de Vries 2016).

Migrantska kriza s kojom se Evropa suočavala 2015. godine je zapravo dobrodošla desnim populističkim strankama, koje su na taj način mogle djelotvornije plasirati vlastite stavove, jer su dobile više javnog prostora. Pitanje migracija je dobrim dijelom doprinijelo uspjehu njemačke stranke AfD tokom parlamentarnih izbora

2017. godine, kada su prvi put uspjeli ući u Bundestag (Bieber, Roßteutscher and Scherer 2018: 449).

Treći faktor koji utječe na uspjeh desnih populističkih stranaka je institucionalni kontekst, odnosno izborni sistem u pojedinim zemljama i izborni prag. Ukoliko je izborni prag veći, manje su šanse za uspjeh ovih stranaka i obratno (Grabow and Hartleb 2013). Primjer (ne)uspjeha Nacionalnog fronta 2017. godine u Francuskoj dobro ilustruje ovaj faktor, kada su osvojili osam mandata, dok bi u proporcionalnom sistemu to bilo oko 75. Sličan primjer je nemogućnost desne stranke UKIP u Britaniji da ostvare uspjeh na nacionalnom nivou, dok su 2014. bili stranka s najviše zastupnika iz Britanije u Evropskom parlamentu.

Četvrti faktor je javna svijest koja povezuje prisutnost desnih populističkih stranaka u medijima i njihov uspjeh (Grabow and Hartleb 2013). Ukoliko je stranka prisutnija u medijima, veća je mogućnost da pošalju svoje poruke širem auditoriju. Manje je pritom bitno da li su medijski izvještaji pozitivni ili negativni, jer je „svaki publicitet dobar publicitet“ (Mudde 2007: 252). Moffit (2016: 62) također navodi ulogu medija kao centralnu kod jačanja populizma. Nezaobilazni su u svemu i društveni mediji, zahvaljujući kojima je moguće direktno komunicirati s potencijalnim glasačima, čime se zaobilaze tradicionalni mediji, čija je uloga, osim objavljivanja vijesti, također i filtriranje i interpretacija informacija prije njihovog objavljivanja. K tome, sve je veći broj medija, koji nisu dio „mainstream“ medijske scene, pod kontrolom desnih populista. Ljudi se uglavnom baziraju na iste medije prilikom praćenja vijesti (Hirschmann, 2017: 202–209), što dovodi do toga da jednostranost prilikom informiranja stvara sliku, koja, kada su desni populistu u pitanju, nije objektivna i koja stvarnost posmatra kao crno-bijelu. Često se koriste tzv. lažne vijesti, kako bi se produbio jaz unutar društva i stvorio jači osjećaj pripadnosti među simpatizerima desnih populističkih stranaka. U mnogim slučajevima se pokazalo zapravo da je lažnu vijest koja se proširila, i koju su mnogi ljudi prihvatili kao istinu, teško demantirati. Ovo se također pokazalo i kad su u pitanju neke teorije zavjere.

Peti faktor je vođa, odnosno prepoznatljivost stranke kroz određenu harizmatičnu osobu sposobnu mobilizirati veliki broj glasača (Grabow and Hartleb 2013). Ovaj faktor je djelimično tačan, s obzirom da u nekim strankama postoji više markantnih osoba, kao što je, na primjer, njemački AfD (Panreck 2019: 31). S druge strane, nizozemska stranka PimFortyn List je nestala nakon atentata na lidera stranke Pima Fortyna, dok je primjerice Geert Wilders jedini formalni član svoje PVV stranke u Nizozemskoj.

Desne populističke stranke mogu se okarakterizirati kao reakcionističke. To znači da zapravo reagiraju na pojedine pojave kako bi se povećala njihova vidljivost prilikom njihovog strateškog djelovanja i na taj način privuklo veći broj glasača. Ove stranke pokazuju sposobnost privlačenja pažnje, odnosno pojavljuju se kao "faktor objašnjenja". Često koriste rezultate ispitivanja javnog mnjenja kako bi pokrenule neke diskusije. Njemački AfD je, na primjer, 2014. godine pitanje proširenja EU stavio u svoj izborni program za Evropski parlament, gdje su naveli da za svako proširenje treba provesti referendum (Alternative für Deutschland 2014: 11). Njemačka je, uz Austriju i Francusku, zemlja s najmanjom podrškom za nova proširenja, gdje između jedne petine i jedne četvrtine ispitanika podržava pristupanje novih članica, a većina je protiv. Nadalje, tokom 2018. godine AfD frakcija u Bundestagu je postavila pitanja Vladi o pitanju proširenja, odnosno da li namjeravaju provesti referendum o pristupanju novih članica, te da li su im poznati podaci ispitivanja javnog mnjenja o ovom pitanju, da li smatraju da će većinsko muslimansko stanovništvo u nekim zemljama Zapadnog Balkana utjecati na promjenu kulture u Njemačkoj. Odgovor Vlade je bio prilično nejasan o pitanju rezultata ispitivanja javnog mnjenja, dok su na pitanje o referendumu odgovorili da Ustav Njemačke ne podrazumijeva referendum za pitanje proširenja (Deutscher Bundestag 2018). Za EU izbore 2019. godine AfD je ponovio svoj stav o referendumu za proširenje (Alternative für Deutschland 2019).

Navedeni primjer pokazuje na koji način desne populističke stranke djeluju. Politike koje nemaju podršku javnosti populisti svjesno uvode u javne debate i na taj način nastoje pridobiti pažnju i stvoriti polarizaciju u društvu kako bi ostvarili bolji rezultat. Taktika desnih populističkih stranaka je optuživanje drugih stranaka. Poruke koje naglašavaju krivnju za stanje u društvu utječu na mišljenje ljudi (Hameleers, Bos and de Vreese 2017: 2). Ranije je dokazano da je najbolja homogenizacijska strategija pronalazak neprijatelja, dok su zajednički interesi na drugom, a vrijednosti na trećem mjestu (Pollak 2007: 90). Na taj način se produbljuje društveni jaz. Nadalje, onoliko koliko su populistu uspješniji prilikom ukazivanja na onog koga smatraju krivcem, toliko najveća stranka u vladajućoj koaliciji bilježi pad. Također, u političkom sistemu zemalja članica EU gdje postoji više nivoa vlasti, građani često nemaju informaciju o nadležnostima, te u formiranju stava ovise o tome ko će biti okrivljen (Hameleers, Bos and de Vreese 2017: 16). Drugim riječima, ove stranke dokazuju da imaju sposobnost mobilizacije stanovništva za uskraćivanje podrške najvećim strankama, jer uspješno stvaraju sliku o "neprijatelju" u vlastitim državama koje nedovoljno vode brigu o građanima koje zastupaju. U nastavku rada će biti objašnjen uspjeh desnih populističkih stranaka na izborima.

USPJEH DESNIH STRANAKA NA IZBORIMA

Na izborima za Evropski Parlament 2014. i 2019. godine desne populističke stranke ostvarile su dosad najveće uspjehe. Ukupno posmatrajući, oko 28 % zastupnika 2014. godine su bili iz euroskeptičnih stranaka, računajući i desni i lijevi politički blok (Treib 2014: 1544–45)⁷, od čega je 89 bilo iz desnih euroskeptičnih stranaka u dvije stranačke parlamentarne grupe. Iako su ekonomske posljedice krize u velikoj mjeri tada bile ublažene, ipak i dalje je postojala percepcija o problemima u društvu. Uspjeh desnih populističkih stranaka rezultat je stvaranja pojednostavljene slike o društvu i o krivcima. Nekoliko kriza u relativno kratkom periodu počev od finansijske, ekonomske, krize u Euro zoni, te migrantske krize otvorilo je prostor desnim populističkim strankama da "objasne", odnosno okrive Evropsku uniju i vladajuće stranke za krize koje su ih pogodile.

Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, krize su pojačale euroskepticizam kroz veću zastupljenost u medijima (Brack and Startin 2015). Drugim riječima, što je određena tema zastupljenija u medijima, ta tema djeluje važnija. S obzirom na zastupljenost kriza u medijima, predstavnici desnih populističkih stranaka su se pojavili kao "faktor objašnjenja" fakturišući EU probleme koji su ih zadesili, što je rezultiralo većom podrškom na nacionalnom i na EU nivou. Na taj način su desne populističke stranke postale dio političkog mainstreama, aktivni sudionici političkih debata i donošenja odluka. Rezultat izbora za Evropski parlament 2019. godine potvrđuje kontinuitet djelovanja euroskeptika, kada je 31 % izabranih članova Parlamenta bilo iz euroskeptičnih stranaka, ali se taj broj smanjio na 28 % nakon britanskog napuštanja Unije u januaru 2020. godine (Ripoll 2019). Posmatrano prema procentu izabranih članova Evropskog parlamenta koji zastupaju euroskeptičnu agendu, taj broj predstavlja veliki potencijal koji se može pretvoriti u političku moć. Ipak, s druge strane, euroskeptični zastupnici nisu homogena grupa. Kako je već ranije navedeno, u ovom procentu su stranke i sa desnog i sa lijevog dijela političkog spektra, te su tu također i blagi i čvrsti euroskeptici. Međutim, ciljna grupa u ovoj analizi su desne euroskeptične stranke, koji su u Identitet i demokratija grupaciji (Identity and Democracy Group) sa 73 člana. Ovo je novoformirana grupa nakon izbora 2019. godine, dok su u mandatnom periodu od 2014. do 2019. godine bili podijeljeni u dvije grupe – Evropa slobode i direktne demokratije (Europe of Freedom and Direct Democracy Group - EFDD) sa 42 člana i Evropa nacija i slobode

⁷ Ripoll u svojoj analizi spominje 27 % euroskeptičnih zastupnika.

(Europe of Nations and Freedom Group) sa 36 članova. Premda rezultati pokazuju da su ove dvije grupe u mandatnom periodu od 2014. do 2019. godine imale zajedno 78 članova, treba naglasiti da je britanski UKIP kao stranka s najvećom podrškom u Britaniji bio dio EFDD grupe. Na izborima 2019. godine ta stranka nije više osvojila nijedan mandat, obzirom na ostvarenje zacrtanog cilja, koji je bio napuštanje Unije. S druge strane, novoformirana stranka Brexit (Brexit Party), koju je osnovao bivši čelnik UKIP Nigel Farage s ciljem ubrzanja napuštanja Unije, osvojili su 29 mjesta, ali nisu bili dio novog desnog bloka zbog kašnjenja u prijavi za grupu u kojoj će djelovati. Nakon istupanja Britanije iz EU, i britanski zastupnici nisu više mogli biti članovi Evropskog parlamenta, čime je desni blok oslabio u svom broju. Ipak, formiranje jedne grupe ostavilo je prostor da budu vidljiviji i efikasnije prenesu željenu poruku. Otežavajuća okolnost, s druge strane, jesu često neusaglašeni stavovi po mnogim pitanjima (Falkner and Plattner 2019). Razjedinjenost slabi poziciju određene grupe jer ne postoji jasna poruka prema ciljnim grupama.

Veći broj euroskeptičnih parlamentaraca u nacionalnim i Evropskom parlamentu je povećao vidljivost pripadnika ovih stranaka, čime su one u javnosti dobile dodatni prostor za kreiranje slike o društvu i državi. Jedna od posljedica pojačanog euroskepticizma je pomjeranje granica u odnosu prema ekstremno desnim ideologijama u korist stranaka koje su njihovi proponenti. Dok su, primjerice, zemlje članice 2000. godine uvele sankcije Austriji zbog vlade u kojoj je bila radikalno desna Slobodarska stranka, u vidu izbjegavanja zvaničnih sastanaka s austrijskim zvaničnicima i uskraćivanjem podrške austrijskim kandidatima za međunarodne funkcije, a sastanke s austrijskim ambasadorima sveli samo na one tehničke prirode (Pernthaler and Hilpold 2000: 105), od 2017. godine, kada je ta stranka nakon izbora ponovo postala sastavni dio vladajuće koalicije, nije bilo sankcija. Drugim riječima, teme koje koriste ove stranke su postale društveno prihvatljivije i nisu više tabu. S druge strane, kao reakcija na rast desnog populizma javlja se trend da mnoge tradicionalne stranke postaju djelimično euroskeptične (Topaloff 2017: 63). To se može objasniti kao odgovor euroskepticizmom na Eurosekticizam, odnosno strategija kojom će se oduzeti teme koje desni populistu koriste u javnim istupima čime bi im suzili prostor djelovanja. Ipak, s druge strane, takva strategija stvara pritisak na desne stranke, koje mogu opet pokušati pronaći novi prostor za vlastito djelovanje daljim pomjeranjem granica. Ono što je često karakteristično za desne stranke je njihova prepoznatljivost na jednu ili mali broj tema. Međutim, nova uloga koju dobijaju kao dio mainstream politike stvara dodatan pritisak za usvajanje novih stavova o drugim pitanjima u kojima nisu prepoznatljivi i za koje nemaju

kompetencije, jer se simpatizeri očekuju "smjernice" za profiliranje vlastitih stavova i o temama koje bi te stranke najradije izbjegle.

PROŠIRENJE I EUROSKEPTICIZAM

Kada je u pitanju proširenje EU, čvrste desne euroskeptične populističke stranke u svojim izbornim programima su protiv proširenja, dok su blage euroskeptične stranke za dalje proširenje (Kaniok and Hloušek 2016). Izuzetak je njemački AfD. Premda veliki dio njihovih članova djeluju kao pripadnici ekstremne desnice, ta stranka ne odbija EU u potpunosti i ne bi se u potpunosti mogla nazvati čvrstim euroskeptikom. Kao objašnjenje bi se mogla navesti činjenica da tradicionalne njemačke stranke čvrsto podržavaju Uniju i njeno proširenje. Treba također naglasiti da se Evropska Unija proširila u mandatu svakog od njemačkih kancelara, počev od Willyja Brandta pa do aktuelne kancelarke Angele Merkel (Lippert 2017: 393). Također, Njemačka je bila i inicijator i tzv. Berlinskog procesa, kada su 2014. godine predstavnici nekoliko zemalja Unije i Evropske komisije sa predstavnicima zemalja Zapadnog Balkana usaglasili nove politike u procesu proširenja za zemlje Zapadnog Balkana, dok su Njemačka i Velika Britanija u oktobru iste godine predstavile novi pristup prema Bosni i Hercegovini kada su pitanja u slučaju Sejdić-Finci stavljena u drugi plan, a ekonomske reforme u prvi. Ove politike nisu značajno promijenile suštinu niti fokus politike proširenja, jer su to godine povećanog uticaja zemalja koje EU smatra suparnicima, a čije izraženije prisustvo na Balkanu smatraju ugrožavanjem vlastitih interesa. Predstavnici EU su slijedili "logiku posljedičnosti" (March and Olsen 1998: 949), koja podrazumijeva da donosioci odluka kalkuliraju o mogućim posljedicama svoga djelovanja, te na osnovu očekivanja koje smatraju najpovoljnijim za vlastite interese.

Ipak, kako tema proširenja EU na zemlje Balkana nije bila u fokusu, odnosno nije predmet javnih debata, te stranke su se u manjoj mjeri bavile time. Međutim, posmatrajući sposobnost desnih stranaka da iskoriste javne debate za vlastite ciljeve, to bi eventualno dovelo do rasta podrške za desne populiste. Uzimajući u obzir malu podršku stanovnika EU za daljim proširenjem EU (npr. European Commission 2011), takav razvoj događaja se čini vrlo vjerovatnim.

S druge strane, djelovanje desnih populističkih stranaka stvorilo je pritisak na tradicionalne stranke. Neki autori tvrde daje rezultat Nacionalnog fronta u Francuskoj smanjio djelokrug Vlade u Francuskoj, te predviđaju da će izbor AfD-a u Njemačkoj oslabiti vladu kada je EU politika u pitanju, jer će u svakom slučaju imati u vidu

populiste i njihove stavove prije donošenja odluka (Münkler 2017: 114). Odbijanje Francuske i Nizozemske 2018. godine na samitu Evropskog vijeća u Sofiji da se otvore pregovori o članstvu za Albaniju i Sjevernu Makedoniju bi se moglo razumjeti u tom kontekstu, jer su 2017. godine obje zemlje bile suočene s rastom desnog populizma. Tada je Marine Le Pen uspjela u drugom krugu predsjedničkih izbora u Francuskoj osvojiti skoro 34 posto glasova, a u Nizozemskoj je desna Slobodarska stranka (PVV) Geerta Wildersa bila druga najjača stranka na parlamentarnim izborima. Iako je Macronova pobjeda proslavljena kao velika pobjeda Evrope, često je prešućivano da je Nacionalni front ostvario izuzetno dobar rezultat. Podsjećanja radi, 2002. godine tadašnji predsjednik Nacionalnog fronta Jean Marie Le Pen je također prošao u drugi krug predsjedničkih izbora, ali je podrška njemu u drugom krugu bila 18%. Javnost u Evropi je tada s nevjericom posmatrala uspjeh Le Pena, dok 2018. godine prolazak u drugi krug kandidatkinje ekstremno desne stranke više nije bio iznenađenje. To je rezultat promjene politika i pomjeranja granica prihvatljivosti. Sumirano, stranke biraju teme za koje smatraju da mogu dobiti veću podršku, dok izbjegavaju one za koje smatraju da im mogu uskratiti podršku na izborima (Marks and Hooghe 2009: 19). Nadalje, posmatrano s formalne strane, desne stranke trenutno nemaju kapacitet u parlamentima da zaustave usvajanje zakona i drugih akata, ali se njihova moć ogleda u tome da nepopularne teme, koje nemaju podršku među stanovništvom, uvedu u javni diskurs i naglase kako političke elite navodno ne brinu o interesima naroda.

Francuska ministrica za evropske poslove Nathalie Loiseau naglasila je kako EU nije spremna za proširenje, te da će izbori za Evropski parlament 2019. godine biti ključni za budućnost Unije (N1 2019), dok je primjerice, francuski predsjednik Macron 2017. godine u svom govoru na Univerzitetu Sorbonne naglasio važnost proširenja (Macron 2017). Ovo treba posmatrati u kontekstu francuske unutrašnje politike i ustavnog uređenja. Naime, promjenama Ustava Francuske 2008. godine uvedena je odredba da se za prijem novih članica u Uniju treba održati referendum. Ukoliko francusko stanovništvo ne podrži članstvo, tu odluku može oboriti francuski parlament, ukoliko tri petine glasaju za prijem. Dakle, prag za prijem novih članica je postavljen prilično visoko. Pored toga, Francuska se u kontinuitetu pokazala kao skeptična prema prijemu novih članica, počev od 1960-ih godina, kada su odbili prijem Ujedinjenog Kraljevstva, te do novijih rundi proširenja, kada su također nevoljko pristajali na nove članice, osim u slučaju prijema Grčke (Lippert 2007: 428). Zvanično objašnjenje za takvu politiku je da se Unija treba reformirati i integritirati prije novih proširenja.

Krize su također utjecale na politiku proširenja, jer je prioritet i Evropske komisije i zemalja članica postalo ublažavanje posljedica ekonomske krize, što je tadašnji čelnik Komisije Jose Manuel Barroso naglasio u svom govoru o stanju Unije 2013. godine (Barroso 2013: 7). Također, Barroso je u govorima o stanju Unije 2011, 2012. i 2013. upozoravao na opasnosti populizma i Euroskepticizma (Barroso 2011, 2012, 2013). Politika proširenja, iako i dalje dio zvanične politike EU, je pala u drugi plan. Tek 2017. godine primijećen je veći interes EU institucija za politikom proširenja, na šta se fokusirao tadašnji predsjednik Evropske Komisije Jean Claude Juncker u govoru o stanju Unije (Juncker 2017). Argumenti koje je koristio odnosili su se na geopolitiku, objašnjavajući da ukoliko Unija ne ispuni prostor, to će učiniti neko drugi. Nadalje, tadašnja komesarka za vanjsku i sigurnosnu politiku Federica Mogherini je posjetila Zapadni Balkan 20 mjeseci nakon stupanja na dužnost (O'Brennan 2018: 3), te ja također govorila o geopolitici (Euractiv 2017). Njemački ministar za Evropu Michael Roth (2018) također je u jednom novinskom članku pisao o Balkanu kao dvorištu Evrope, te ukoliko ne bude aktivnija, to ostavlja prostor za djelovanje drugim država. Ovo se prvenstveno odnosi na Rusiju (Bechev 2017) i Kinu (Bastian 2017), te Tursku i neke arapske zemlje (Huskić 2020), koje su prisutne na prostoru Zapadnog Balkana. U narednom dijelu bit će analizirane posljedice promjene politike proširenja na Zapadni Balkan.

POSLJEDICE KRIZA NA POLITIKU PROŠIRENJA

Promjena politike je posljedica promjene vanjskih izazova s kojima se Unija počela suočavati, dok su istovremeno unutrašnji izazovi i dalje prisutni, što je primjerice vidljivo iz pozicija Francuske i Nizozemske kada su odbile dati pristanak na početak pretpristupnih pregovora sa Sjevernom Makedonijom i Albanijom. Ipak, percepcija donosilaca odluka u EU je da vanjski izazovi mogu polučiti veće negativne posljedice nego unutrašnji faktori kao što je porast euroskepticizma. Međutim, nedostatak unutrašnjeg konsenzusa Unije slabi njenu poziciju na vanjskopolitičkom planu. Nevoljkost u politici proširenja slabi "magnetizam" EU da uvjeri potencijalne zemlje članice za provođenje reformi i prilagođavanje standardima Unije, jer postoji nejasnoća u samom procesu, a koja se odnosi na pitanje daljeg proširenja. Ovo je dijelom posljedica narušene dinamike unutar Unije, koja se nije uspjela konsolidirati u potpunosti nakon proširenja 2004. godine, kada je pristupilo deset novih članica. Nekoliko godina kasnije rješavanje posljedica globalne finansijske krize je postao prvi prioritet.

S druge strane, izostanak reformi u potencijalnim zemljama članicama jedan je od razloga za usporeni proces. Ali i taj je razlog povezan sa nejasnom politikom proširenja tokom krize, dok je s druge strane to rezultat nedovoljnog rada političkih elita i nedostatka volje za neophodnim reformama. Naime, neuređenost pojedinih zemalja ostavlja prostor domaćim elitama za ostvarenje vlastitih benefita. Što su percipirane korisiti u procesu integracija za političke elite manje, one su i manje spremne provoditi neophodne politike (Freyburg and Richter 2010). Iskustva iz ranijih procesa proširenja govore da je politika uslovljavanja davala rezultate, jer je postojala nagrada u vidu članstva za koju su elite smatrale da će proizvesti više koristi. Međutim, vrijeme proširenja ostaje nejasno, premda je Evropska komisija u Strategiji proširenja navela 2025. kao realističnu godinu za prijem novih članica (European Commission 2018), ali je zbog protivljenja nekih članica i taj datum odbačen. Nedostatak reformi u zemljama Zapadnog Balkana se može dijelom objasniti i „odsustvom“ Unije iz regije. Iako je postojao zamah nakon samita u Solunu 2003. godine (European Council 2003), koji je označen kao historijski, jer je tad definitivno potvrđena evropska perspektiva, nedostatak unutrašnjeg konsenzusa i narušena grupna dinamika unutar Unije uzrok su zašto nisu polučeni željeni rezultati, koji bi se ogledali u usvajanju reformi i implementaciji onih koje su usvojene. Upravo je to jedan od glavnih neuspjeha EU politike na Balkanu – motivacija da naporan rad bude nagrađen punopravnim članstvom.

Usvajanje zakonskih rješenja radi reformi i njihova implementacija bitno sužava prostor djelovanja korumpiranih elita i smanjuje potencijal za zloupotrebe uzrokovane nedostatkom pravnog ili institucionalnog okvira. Drugim riječima, politika proširenja je dvosmjerni proces koji zahtijeva adaptaciju s obje strane. Ta adaptacija podrazumijeva institucionalno prilagođavanje, ali i poštivanje pravila i ispunjavanje obaveza na koje su obje strane pristale. U vremenu kriza proces adaptacije je formalno i dalje postojao, ali je implementacija usporena ili potpuno izostala. Zapravo, postavilo se pitanje integracijskog kapaciteta, koji se odnosi na sposobnost EU da pripremi zemlje za pristup, te nakon pristupa da sačuva vlastitu koheziju (Börzel, Dimitrova and Schimmelfennig 2017: 158). Naime, nakon proširenja 2004. godine bilo je vidljivo da je proces donošenja odluka bio sporiji (Hertz and Leuffen 2011), a kompleksni način donošenja odluka postao je još složeniji. Unutrašnji problemi unutar Unije, koji su doprinijeli rastu euroskeptičnih političkih stranaka dodatno su otežali njeno funkcioniranje, a usporavanje reformi u potencijalnim zemljama članicama je također otežalo cijeli proces.

ZAKLJUČAK

Cilj rada je bio prikazati kako su desne populističke stranke iskoristile krize za rast podrške. Tokom kriza euroskepticizam je ojačao, a to se odrazilo i na političku scenu koja se tokom krize promijenila. Desne euroskeptične populističke stranke su postale dio političkog mainstreama. Veći broj izabranih dužnosnika je povećao vidljivost euroskeptičnih stranaka te su na taj način suzili prostor tradicionalnim strankama da provode efikasne politike. Ove stranke su se pojavile kao "faktor objašnjenja" o tome šta je navodno pogrešno i ko je kriv za loše politike. Desne euroskeptične stranke uspješno podstiču postojeće strahove kod građana te usmjeravaju pažnju na one koje smatraju krivim za stanje u kojem se društva nalaze, što, kako studije pokazuju, rezultira gubitkom podrške kod najvećih stranaka u vladajućim koalicijama. Uspjesi desnih euroskeptičnih stranaka na izborima za Evropski parlament 2014. i 2019. godine, kada su imali 78, odnosno 73 zastupnika u Evropskom parlamentu, te uspjesi na nacionalnim nivoima, omogućili su im da budu glasnije i ukažu na ono što smatraju bitnim. Također, ove stranke se mogu okarakterizirati i kao reakcionističke, jer reagiraju na pojave koje nemaju podršku u široj javnosti i pokušavaju na taj način mobilizirati potencijalne glasače u svoju korist. Za objašnjenje ovog fenomena korišteno je pet faktora koji su razvili Grabow i Hartleb. Također je vidljivo i pomjeranje granica odnosno normaliziranje percepcije skandaliziranih pojava. Ono što je prije nekoliko desetljeća bilo neprihvatljivo postalo je zahvaljujući djelovanju ovih stranaka u javnosti prihvatljivo.

Ublažavanje posljedica kriza je također utjecalo na politiku proširenja, jer je politika proširenja pala u drugi plan. Primjetan je donekle povećan interes za proširenje 2017. i 2018. godine, kao konzekvenca percepcije o ugroženosti interesa Unije zbog većeg političkog prisustva drugih zemalja koje predstavnici EU smatraju konkurencijom. Te druge zemlje su prije svega Rusija i Kina, za čije prisustvo pojedine zemlje članice Unije, ali i predstavnici Unije smatraju da će popuniti prazninu ukoliko Unija ne provodi aktivnu politiku proširenja. Ipak, Unija je i dalje podijeljena u vezi sa politikom proširenja, gdje primjerice Francuska, čiji predstavnici s tim u vezi tradicionalno izražavaju skepticizam, ne prihvataju aktivniju politiku proširenja dok se Unija ne reformira, dok s druge strane Njemačka u tom pogledu djeluje aktivno.

Promjena prioriteta je ostavila posljedice i na potencijalne zemlje članice, budući da je proces integracija u Uniju ostao nejasan. Perspektiva članstva se više ne može posmatrati kao nešto što se "podrazumijeva" i nešto što nema alternative, kako se

smatralo prije kriza. Za promjenu takve politike potrebno je da se dvosmjerni proces, koji podrazumijeva prilagođavanje i jedne i druge strane, dosljedno provodi.

LITERATURA

1. Albertazzi, Daniele, Arianna Giovannini, Antonella Seddone (2018), "“No regionalism please, we are Leghisti !” The transformation of the Italian Lega Nord under the leadership of Matteo Salvini", *Regional & Federal Studies*. Routledge, 28(5), 645-671.
2. Alternative für Deutschland (2014), *Mut zu Deutschland. Für ein Europa der Vielfalt*, Available at: <http://www.afdbayern.de/wp-content/uploads/sites/86/2014/12/Europaprogramm-der-AfD1.pdf> (Accessed: 15 March 2017)
3. Alternative für Deutschland (2019) *Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 9. Europäischen Parlament 2019*, Available at: <https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2018/11/Leitantrag-Europawahlprogramm-2019.pdf>.
4. Barroso, José Manuel (2011), *European renewal – State of the Union Address 2011*, European Commission, Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-607_en.htm (Accessed: 14 May 2019)
5. Barroso, José Manuel (2012), *State of the Union 2012 Address*, European Commission, Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_en.htm (Accessed: 14 May 2019)
6. Barroso, José Manuel (2013), *State of the Union Address 2013*, European Commission, Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-684_en.htm (Accessed: 14 May 2019)
7. Bastian, Jens (2017), "China's Footprint in Southeast Europe: Constructing the 'Balkan Silk Road'", *Südosteuropa Mitteilungen*, 4-5, 8-25.
8. Bechev, Dimitar (2017), *Rival power: Russia's influence in Southeast Europe*, Yale University Press, New Haven and London
9. Bieber, Ina, Sigrid Roßteutscher, Philipp Scherer (2018), "Die Metamorphosen der AfD-Wählerschaft: Von einer euroskeptischen Protestpartei zu einer (r)echten Alternative?", *Politische Vierteljahresschrift*, 59(3), 433-461.
10. Börzel, Tanja, Antoaneta Dimitrova, Frank Schimmelfennig (2017), "European Union enlargement and integration capacity: concepts, findings, and policy implications", *Journal of European Public Policy*, 24(2), 157-176.

11. Brack, Nathalie, Nicholas Startin (2015), "Introduction: Euroscepticism, from the margins to the mainstream", *International Political Science Review*, 36(3), 239-249.
12. Decker, Franck (2018), "Was ist Rechtspopulismus?", *Politische Vierteljahresschrift*, 59(2), 353-369.
13. Deutscher Bundestag (2018), *Drucksache19/3446 - Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Armin-Paulus Hampel, Petr Bystron, Franziska Gminder, weiterer Abgeordneter und der Fraktion der AfD*, Available at: <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/034/1903446.pdf>.
14. Euractiv (2017), *EU ministers: Balkans becoming 'chessboard' for big powers*, Euractiv, Available at: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-ministers-balkans-becoming-chessboard-for-big-powers/> (Accessed: 7 May 2019)
15. European Commission (2011), *Eurobarometer 76 - Public Opinion in the European Union*
16. European Commission (2018), "A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans", 1-19. Available at: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/roadmap-factsheet-tallinn_en.pdf (Accessed: 25 April 2019)
17. European Council (2003), *Thessaloniki European Council 2003 - Presidency Conclusions*
18. European Council (2018), *Remarks by President Donald Tusk after the EU-Western Balkans summit*, Press release, Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/05/17/remarks-by-president-donald-tusk-after-the-eu-western-balkans-summit/> (Accessed: 22 February 2019)
19. Falkner, Gerda, Georg Plattner (2019), "EU Policies and Populist Radical Right Parties' Programmatic Claims: Foreign Policy, Anti-discrimination and the Single Market", *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 58 (3), 723-739
20. Freyburg, Tina, Solveig Richter (2010), "National identity matters: the limited impact of EU political conditionality in the Western Balkans", *Journal of European Public Policy*, 17(2), 263-281.
21. Grabow, Karsten, Florian Hartleb (2013), "Mapping Present-day Right-wing Populists", in: Grabow, K. and Hartleb, F. (eds), *Exposing the Demagogues: Right-wing and National Populist Parties in Europe*. 1st edn, Centre for European Studies & Konrad Adenauer Stiftung, Brussels, 13-44.
22. Hameleers, Michael, Linda Bos, Claes de Vreese (2017), "Framing blame: toward a better understanding of the effects of populist communication on

- populist party preferences", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 28(3), 380-398.
23. Heinisch, Reinhard, Kristina Hauser (2016), "The mainstreaming of the Austrian Freedom Party: the more things change...", in: Akkerman, T., de Lange, S. L., and Rooduijn, M. (eds.), *Radical Right - Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream?* Routledge, 73-93.
24. Hertz, Robin, Dirk Leuffen (2011), "Too big to run? Analysing the impact of enlargement on the speed of EU decision-making", *European Union Politics*, 12(2), 193-215.
25. Hirschmann, Kai (2017), *Der Aufstieg des Nationalpopulismus*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn
26. Hix, Simon (2018), "Decentralised federalism", in: Martill, B. and Staiger, U. (eds), *Brexit and Beyond*, UCL Press (Rethinking the Futures of Europe), 72-80.
27. Hobolt, Sara B., Catherine d Vries, C. (2016), "Turning against the Union? The impact of the crisis on the Eurosceptic vote in the 2014 European Parliament elections", *Electoral Studies*, 44, 504-514.
28. Huskić, Adnan (2020), "Bosnia and Herzegovina - Abandoned by the West, embraced by the East?", in: Bieber, F. and Tzifakis, N. (eds) *The Western Balkans in the World Linkages and Relations with Non-Western Countries*, Routledge, 83-104.
29. Juncker, Jean-Claude (2017), *President Jean-Claude Juncker's State of the Union Address 2017*. Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-3165_en.htm.
30. Kaniok, Petr, Vit Hloušek (2016), "Euroscepticism and the prospects of future enlargement of the EU", in: *Paper prepared for the 8th Pan-European Conference on the European Union: 'The Union's Institutional and Constitutional Transformations: Stress or Adaptation?'* University of Trento, 1-17.
31. Lippert, Barbara (2007), "Alle paar Jahre wieder – Dynamik und Steuerungsversuche des EU-Erweiterungsprozesses", *Integration*, 30(4), 422-439.
32. Lippert, Barbara (2017), "Die Bundesrepublik Deutschland und die Erweiterung der Europäischen Union", in: Böttger, K. and Jopp, M. (eds.), *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 393-406.
33. Macron, Emmanuel (2017), *Initiative for Europe Speech by M. Emmanuel Macron, President of the French Republic*, Available at: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/english_version_transcript_-_initiative_for_europe_-_speech_by_the_president_of_the_french_republic_cle8de628.pdf.

34. March, Jasmie G., Johan P. Olsen (1998), "The Institutional Dynamics of International Political Orders", *International Organization*, 52(4), 943-969.
35. Marks, Gary, Liesbet Hooghe (2009), "A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus", *British Journal of Political Science*, 39(1), 1-23.
36. Mayer, Nonna (2013), "From Jean-Marie to Marine Le Pen: Electoral Change on the Far Right", *Parliamentary Affairs*, 66 (1), 160-178.
37. Moffitt, Benjamin (2016), *The global rise of populism: performance, political style, and representation*, Stanford University Press, Stanford
38. Mudde, Cas (2004), "The Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*, 39 (4), 541-563.
39. Mudde, Cas (2007), *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge
40. Münkler, Herfried (2017), "Deutsche Hegemonie in Europa? Über die Rolle und Aufgaben einer "Macht in der Mitte"", in; Rüttgers, J. and Decker, F. (eds.), *Europas Ende, Europas Anfang. Neue Perspektiven für die Europäische Union*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 103-116.
41. N1 (2019) *French Minister: EU not ready for enlargement*, NI. Available at: <http://ba.n1info.com/English/NEWS/a318287/French-Minister-EU-not-ready-for-enlargement.html> (Accessed: 17 April 2019).
42. O'Brennan, John (2018), *EU enlargement to the Western Balkans: towards 2025 and beyond*. Institute of International and European Affairs, Dublin, Available at: <https://www.iiea.com/publication/iiea-publication-eu-enlargement-to-the-western-balkans-towards-2025-beyond/>.
43. Panreck, Isabelle-Christine (2019), "Rechtspopulismus - historisches Phänomen, politischer Kampfbegriff, analytisches Konzept?", in: Brinkmann, H. U. and Panreck, I-C. (eds.), *Rechtspopulismus in Einwanderungsgesellschaften: Die politische Auseinandersetzung um Migration und Integration*, Springer Fachmedien Wiesbaden, Wiesbaden, 25-41.
44. Pernthaler, Peter, Peter Hilpold (2000), "Sanktionen als Instrument der Politikkontrolle - Der Fall Österreich", *Integration*, 23(2), 105-115.
45. Pollak, Johannes (2007), "EUropäische Werte?", in; Csáky, M. and Feichtinger, J. (eds.), *Europa - geeint durch Werte? Die europäische Wertedebatte auf dem Prüfstand der Geschichte*, transcript Verlag, Bielefeld, 89-102.
46. Puntcher Riekman, Sonja (2016), "Geld und Souveränität", in: Bieling, H-J. and Große Hüttmann, M. (eds.), *Europäische Staatlichkeit: Zwischen Krise*

- und Integration*, Springer Fachmedien Wiesbaden, Wiesbaden, 203-221.
47. Ripoll, Ariadna (2019), "The new European Parliament: more eurosceptic?", *The UK in a Changing Europe*, Available at: <https://ukandeu.ac.uk/the-new-european-parliament-more-eurosceptic/#>.
 48. Roth, Michael (2018), "Der Westbalkan ist Europas Innenhof", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2 June, p. 10., Available at: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/roth-frankfurter-allgemeine/2102814>.
 49. Startin, Nicholas (2015), "Have we reached a tipping point? The mainstreaming of Euroscepticism in the UK", *International Political Science Review*, 36(3), 311-323.
 50. Szczerbiak, Aleks, Paul Taggart (2017), "Contemporary research on Euroscepticism: The state of the art", in: *The Routledge Handbook of Euroscepticism*, Taylor and Francis, 11-21.
 51. The Guardian (2019), "Revealed: the rise and rise of populist rhetoric", *The Guardian*, Available at: <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2019/mar/06/revealed-the-rise-and-rise-of-populist-rhetoric> (Accessed: 26 March 2019)
 52. Topaloff, Liubomir (2017), "Euroscepticism and political parties: Theory and practice", in: *The Routledge Handbook of Euroscepticism*, Taylor and Francis, 63-74.
 53. Treib, Oliver (2014), "The voter says no, but nobody listens: causes and consequences of the Eurosceptic vote in the 2014 European elections", *Journal of European Public Policy*, 21 (10), 1541-1554.

THE EFFECTS OF THE INCREASED EUROSCEPTICISM ON EU ENLARGEMENT POLICY ON WESTERN BALKANS

Summary:

The subject of this paper is the analysis of the effects of the increased number of right-wing Eurosceptics on the enlargement policy of the EU on Western Balkans. The aim of this work is, on the one hand, to point at the increased number of the right-wing Eurosceptic political parties, and to analyze how they affect the widening policy. The major argument is that the right-wing Eurosceptic parties reduce the scope of the traditional parties regarding EU integration, which influences the enlargement policy. The increased support of the right-wing Eurosceptic parties is just one factor affecting the enlargement policy. An additional factor for a less devoted enlargement policy towards the Balkans States is that would include a longer period of institutional adaption in the EU, but also the adaption of new members on each other. Second, a factor of the less devoted enlargement policy was the economic crises the EU coped with, and which have contributed to the rise of the right-wing Euroscepticism.

Keywords: EU Enlargement; Euroscepticism; Right-wing populism; Western Balkans

Adresa autora

Authors' address

Anes Makul

Univerzitet u Tuzli

Filozofski fakultet

anes.makul@gmail.com

